

pi землеустрою / А. Третяк, В. Третяк, Л. Пендзей // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2016. – № 1–2. – С. 128–135.

11. Analiza zasobów kadrowych w uczelniach na poszczególne kierunki i wypracowanie zasad etatyżacji. Raport końcowy / przez zespół M. Brown. – Warszawa, 2010. – 331 с.

12. Dokumentacja programu kształcenia. Uniwersytet Rolniczy w Krakowie [Електронний документ]. – Режим доступу : https://akty.urk.edu.pl/zasoby/23/zr_22_z10_2015.pdf.

13. Gospodarka przestrzenna... Sztuka wyborów plus dobry plan [Електронний документ]. – Режим доступу : <http://mlodytechnik.pl/eksperymenty-i-zadania-szkolne/mt-studiuje/28477-gospodarka-przestrzenna-sztuka-wyborow-plus-dobry-plan>.

14. Informator Studia Podyplomowe 2015/2016. – Warszawa, Uniwersytet Warszawski, 2015. – 280 с.

15. Mischke Je. Nauczanie, cybernetyka, jakość i efektywność / Je. Mischke, A. Stanisławka [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://home.agh.edu.pl/~mischke/upload/File/artykoly/Nauczanie_cybernetyka_jakosc_efektywnosc.pdf.

16. Poradnictwo zawodowe w kształceniu obywatelskim w Europie. Agencję Wykonawczą ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego (EACEA P9 Eurydice). – Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 2010. – 232 с.

17. Przyszczypkowski K., Solarczyk-Ambrozik E. Strategia rozwoju oświaty w województwie wielkopolskim / K. Przyszczypkowski, E. Solarczyk-Ambrozik. – Poznań, Ośrodek kształcenia usztawicznego nauczycieli w Lesznie, 2002. – 55 с.

18. Uniwersytet Jagielloński Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Tradycja i współczesność / Red.: M. Baścik, A. Jackowski. – Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, 2013. – 187 с.

УДК 378.147:377.8 – 051:614.8

СТРУКТУРА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

Самусь Т.В., к. пед. н.,
старший викладач кафедри професійної освіти
та технологій сільськогосподарського виробництва
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Стаття присвячена проблемі формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх викладачів професійного навчання у процесі професійної підготовки. У роботі проаналізовано сучасний стан дослідження означеної проблеми. Визначено структуру досліджуваного феномена, в складі якого виділено ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний та рефлексивний компоненти.

Ключові слова: здоров'язбережувальна компетентність, майбутній викладач професійного навчання, професійна підготовка, здоров'язбереження, здоров'язбережувальна діяльність.

Статья посвящена проблеме формирования здоровьесберегающей компетентности будущих преподавателей профессионального обучения в процессе профессиональной подготовки. В работе проанализировано современное состояние исследования этой проблемы. Определена структура исследуемого феномена, в составе которого выделены ценностно-мотивационный, когнитивный, операционно-деятельностный и рефлексивный компоненты.

Ключевые слова: здоровьесберегающая компетентность, будущий преподаватель профессионального обучения, профессиональная подготовка, здоровьесбережения, здоровьесберегающая деятельность.

Samus T.V. THE STRUCTURE OF HEALTHCARE SAVING COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF VOCATIONAL TRAINING IN VOCATIONAL TRAINING

The article deals with the problem of intending engineers-teachers' health-care competence forming. The state of investigating the abovementioned problem is analysed; the essence of the concept "intending engineers-teachers' health-care competence" is elaborated; its structure is defined as the complex of such components: motivational, cognitive, operational and reflective.

Key words: health-care competence, intending engineer-teacher, professional training, health care, health-care activities.

Постановка проблеми. У сучасній вищій педагогічній освіті акцентовано на необхідності формування і розвитку здоров'язбережувальної компетентності кожного студента, що забезпечить новий якісний рівень готовності молодого фахівця до самостійної діяльності, адже він, здобувши комплекс знань, умінь і навичок, ціннісного ставлення до життя та здоров'я, здатний до збереження власного здоров'я та пропагування ідей здорового способу життя (ЗСЖ) наступному поколінню.

У психолого-педагогічних дослідженнях існує безліч підходів до сутності та структури здоров'язбережувальної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Здоров'язбережувальну компетентність як синтез чотирьох груп компетентностей (фізіологічних, соціально-психологічних, гносеологічних і акмеологічних) розглядають науковці А.Г. Бусигін та В.І. Пентюхін [1, с. 584]. До *фізіологічних* належать: ставлення особистості до життя, особливості харчування, наявність шкідливих звичок, рівень фізичного розвитку, знання законів збалансованого харчування, законів фізичного розвитку, вміння вивчати власний спосіб життя та проводити самоаналіз фізичного розвитку. До *соціально-психологічних* дослідники відносять: ставлення до загальнолюдських цінностей, навколишнього середовища, носферних норм поведінки людей, вміння «любити себе», знання позитивних і негативних сторін страху і володіння методиками стресостійкості, ставлення до страху і власного тривожного стану. Сучасне розуміння суті здоров'я, знання теорії здоров'я людини на всіх трьох рівнях, знання законів розвитку пам'яті, розуму автори виділяють у групу *гносеологічних* компетентностей. До четвертої групи належать *акмеологічні* компетентності: досягнення у спорті та мистецтві, популярність і слава, ставлення до штучної краси, знання законів збереження здоров'я й ознак мудрості людини, меж втручання естетичної медицини в будову людського тіла.

О.М. Дзятковська [2] зазначає, що здоров'язбережувальна компетентність охоплює такі здібності:

- формування у студентів мотивації до здорового способу життя і цінності здоров'я, довголіття, самореалізації у сімейному житті, професійній діяльності і соціальної активності;

- регулювання функціонального стану (студентів і викладачів) способами, що не шкодять здоров'ю, з метою підтримання оптимальної працездатності;

- визначення і використання індивідуально раціональних для людини прийомів навчальної (професійної) діяльності;

- складання індивідуальної здоров'язбережувальної траєкторії освітньої (професійної) діяльності;

- забезпечення еколого-психологічної безпеки педагогічного середовища, враховуючи міжособистісні стосунки, стан здоров'я студентів, екологічну ситуацію, дотримання санітарно-гігієнічних вимог щодо організації освітнього процесу.

На переконання Т.Є. Федорченко [3, с. 246], здоров'язбережувальна компетентність передбачає збереження власного фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я і здоров'я оточуючих. Вона має такі складові елементи:

- життєві навички, що сприяють фізичному здоров'ю (раціональне харчування, рухова активність, санітарно-гігієнічний режим праці та відпочинку);

- навички, що сприяють соціальному здоров'ю (ефективне спілкування, співчуття, розв'язання конфліктів, поведінка в умовах тиску, погроз, дискримінації, спільна діяльність та співробітництво);

- навички, що сприяють духовному та психічному здоров'ю (самоусвідомлення та самооцінювання, аналіз проблем і прийняття рішень, визначення життєвих цілей та програм, самоконтроль, мотивація до успіху та тренування волі).

Педагог, який працює на засадах педагогіки здорового способу життя, на думку В.М. Оржеховської, повинен мати «індивідуальні здібності та якості, що визначають його можливості та вміння самостійно шукати, збирати, аналізувати, представляти, передавати інформацію про здоров'я, здоровий спосіб життя; моделювати та проектувати об'єкти та процеси, в тому числі – власну індивідуальну діяльність; здійснювати превентивну роботу; приймати правильні рішення, творчо та ефективно розв'язувати завдання, які виникають перед ним у процесі діяльності; запроваджувати у своїй повсякденній і професійній діяльності сучасні здоров'язбережувальні технології» [4, с. 29].

Стаття присвячена питанню місця та структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх викладачів професійного навчання у професійній підготовці.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у визначенні місця та структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх викладачів професійного навчання в системі професійної підготовки, розкритті її завдань та поетапності проведення.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі аналізу психоло-

го-педагогічної літератури наведемо узагальнену *характеристику здатностей до здоров'язбережувальної діяльності майбутнього викладача професійного навчання*. Вона містить характеристики та властивості студентів, спрямовані на збереження фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я – власного та оточуючих.

Здатності, що сприяють фізичному здоров'ю:

1. *здатності до раціонального харчування*: дотримання режиму харчування; уміння скласти харчовий раціон, враховуючи реальні можливості та користь для здоров'я; вміння визначати й зберігати високу якість харчових продуктів;

2. *здатності у галузі рухової активності*: виконання ранкової зарядки; регулярні заняття фізичною культурою, спортом, рухливими іграми, фізичною працею;

3. *санітарно-гігієнічні здатності*: навички особистої гігієни; вміння виконувати гігієнічні процедури (догляд за шкірою, зубами, волоссям тощо);

4. *здатності у галузі режиму праці та відпочинку*: вміння чергувати розумову та фізичну активності; вміння знаходити час для регулярного харчування і повноцінного відпочинку.

Здатності, що сприяють психічному здоров'ю:

1. *здатність до самоусвідомлення та самооцінювання*: уміння усвідомлювати власну унікальність; позитивне ставлення до себе, інших людей, життєвих перспектив; адекватне самооцінювання: уміння реально оцінювати свої здатності й можливості, а також адекватно сприймати оцінки інших людей;

2. *здатність до самоконтролю*: вміння правильно виражати свої почуття; уміння контролювати прояви гніву; уміння долати тривогу; уміння переживати невдачі; уміння раціонально планувати час;

3. *мотивувальні здатності*: мотивація до успіху та тренування волі; віра в те, що ти є господарем свого життя; установка на успіх; уміння зосереджуватися на досягненні мети; розвиток наполегливості та працьовитості;

4. *здатність до прийняття рішень*: уміння визначати сутність проблеми та причини її виникнення; здатність сформулювати кілька варіантів розв'язання проблеми; вміння передбачати наслідки кожного з варіантів її вирішення для себе та інших людей; уміння оцінювати реальність кожного варіанта з урахуванням власних можливостей та життєвих обставин; здатність обирати оптимальні рішення.

Здатності, що сприяють соціальному здоров'ю:

1. *комунікативні здатності*: вміння ефективно спілкуватися; вміння слухати; вміння чітко висловлювати свої думки; вміння відкрито виражати свої почуття, без тривоги та звинувачень; володіння невербальною мовою (жести, міміка, інтонація тощо); адекватна реакція на критику; вміння просити про послугу або допомогу;

2. *гуманістичні здатності*: вміння розуміти почуття, потреби і проблеми інших людей; уміння висловити це розуміння; вміння зважати на почуття інших людей; уміння допомагати та підтримувати; навички впевненої (адекватної) поведінки, зокрема й застережливих дій щодо ВІЛ-СНІДу;

3. *конфліктологічні здатності*: вміння розрізняти конфлікти поглядів і конфлікти інтересів; уміння розв'язувати конфлікти поглядів на основі толерантності; вміння розв'язувати конфлікти інтересів за допомогою конструктивних переговорів; уміння розрізняти прояви дискримінації, зокрема щодо людей з особливими потребами, ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД; уміння обстоювати свою позицію та відмовлятися від небажаних пропозицій, зокрема й

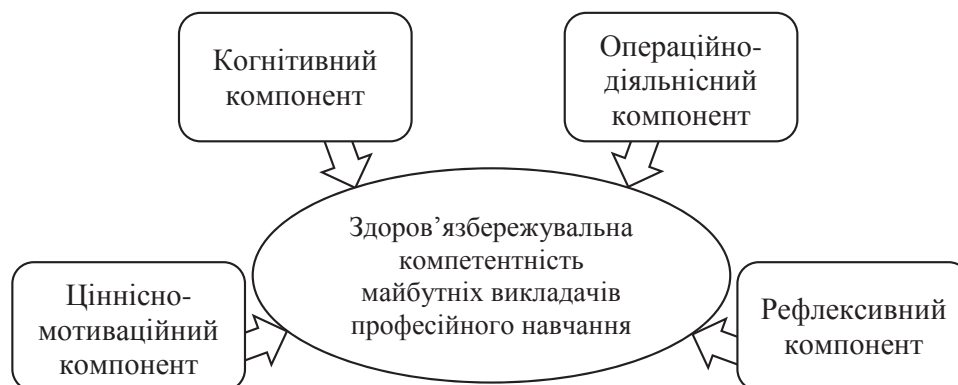

Рис. 1. Структура здоров'язбережувальної компетентності майбутніх викладачів професійного навчання

пов'язаних із залученням до куріння, вживання алкоголю, наркотичних речовин; уміння уникати небезпечних ситуацій і діяти при загрозі насилля;

4. *здатність до співробітництва*: вміння спільної діяльності; вміння бути «членом команди»; вміння визнавати внесок інших у спільну роботу; вміння адекватно оцінювати свої здатності та свій внесок у спільну діяльність.

Здатності, що сприяють духовному здоров'ю:

1. *здатності до визначення життєвих цілей*: уміння визначати життєві цілі, керуючись своїми потребами, нахилами, здібностями; вміння визначати пріоритети;

2. *здатності до реалізації життєвих програм*: уміння планувати свою діяльність, враховуючи аналіз можливостей і обставин; уміння раціонально використовувати свій час.

Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх викладачів професійного навчання – це багатогранний і складний процес, що передбачає низку шляхів реалізації всіх його складових елементів.

Реалізація *фізичної складової* частини ЗЗК відбувається через: ранкову гімнастику, рухливі ігри, оздоровчу рухливу діяльність; контроль та самоконтроль за правильною поставою під час занять, ходіння тощо; використання вправ щодо профілактики сколіозу, запобіганню гіподинамії; виконання дихальних вправ; виконання гімнастики для очей, точковий самомасаж біологічно активних точок обличчя й голови для створення позитивного робочого настрою на весь навчальний день; навчання використання народних засобів оздоровлення та профілактики захворювань; знання свого власного рівня здоров'я; навчання правильного та регулярного чищення зубів; навчання щодо дотримання режиму навчання, харчування, праці та відпочинку; навчання культури споживання їжі.

Реалізація *психічної складової* частини ЗЗК відбувається через: створення сприятливого психологічного клімату на заняттях; дотримання позитивного мислення; навчання вміння керувати своїми емоціями, почуттями; навчання підтримання в собі впевненості у своїх можливостях, задатках; здійснення самооцінювання, самоконтролю; здатність аналізувати наслідки дій шкідливих звичок тощо; навчання вмінню відмовлятися від пропозицій, що шкідливі для здоров'я; навчання вміння приймати самостійно рішення в різних ситуаціях.

Реалізація *соціальної складової* частини ЗЗК відбувається через: використан-

ня засобів, що сприяють інтересу до навчального матеріалу; створення умов для самовираження студентів; стимулювання аргументації відповідей; заохочування ініціативи студентів; надання різнорівневих домашніх завдань; здійснення взаємоконтролю; навчання дотримання правил спілкування в групі, громадських місцях, їдальні, громадському транспорті; навчання вміння уникати конфліктних ситуацій; навчання підтримувати дружні стосунки з усіма студентами групи.

Реалізація *духовної складової* частини ЗЗК відбувається через: навчання доброзичливого ставлення до друзів та одногрупників, викладачів і батьків; навчання відповідальності за власні дії та вчинки; вироблення навичок самообслуговування; навчання висловлювати свої погляди щодо здорового способу життя; навчання здатності бачити й сприймати прекрасне в житті, природі, мистецтві, літературі; навчання вміння розрізняти зло і добро, духовне і бездуховне, долати прояви зла в собі; навчання усвідомлення життєвих цінностей.

Варто зауважити, що є низка концептуальних засад формування здоров'язбережувальної компетентності у системі педагогічних ВНЗ, що обов'язково необхідно враховувати, працюючи у цьому напрямі:

- концептуальні основи знань про здоров'я сучасної людини, розвиток культури всіх складових елементів здоров'я (фізичного, психічного, соціального та духовного);
- прищеплення мотивації та навичок здорового способу життя (психолого-педагогічні та медико-гігієнічні засади);
- навички безпечної поведінки;
- культивування здоров'ятвірної, здоров'язбережувальної та активної життєвої поведінки;
- формування ціннісного ставлення до оточення, людей, себе;
- володіння методами комплексного оцінювання стану здоров'я і системою практичних умінь та навичок, що забезпечують збереження та зміцнення здоров'я;
- використання знань про збереження і зміцнення здоров'я, саморегуляцію і самокорекцію;
- володіння методами і засобами надання першої допомоги;
- здатність проводити профілактику травматизму.

У процесі наукового пошуку визначено структуру здоров'язбережувальної компетентності майбутніх викладачів професійного навчання як поєднання *ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльного та рефлексивного* компонентів (рис. 1) [5, с. 7].

Зміст *ціннісно-мотиваційного компонента* передбачає розуміння важливості та місця здоров'язбережувальних технологій у майбутній професійній діяльності викладача професійного навчання, потреби в оволодінні знаннями про здоров'язбережувальні технології, орієнтування на відновлення та збереження здоров'я учнів ПТНЗ.

Когнітивний компонент пов'язаний із системою знань про закономірності дотримання здорового способу життя, сучасні здоров'язбережувальні технології, засоби, форми і методи здоров'язбережувальної роботи з учнями ПТНЗ.

Операційно-діяльнісний компонент передбачає наявність у майбутніх викладачів професійного навчання умінь дотримуватись здорового способу життя та формувати мотивацію до здорового способу життя в учнів ПТНЗ, планувати та реалізовувати у навчальній роботі з учнями ПТНЗ профілактично-оздоровчі заходи, здоров'язбережувальні технології.

Рефлексивний компонент орієнтований на оптимізацію здоров'язбережувальної діяльності майбутніх викладачів професійного навчання через здатності до самоаналізу щодо здорового способу життя, саморефлексії, самоконтролю та коригування зазначеної діяльності.

У дослідженні наведено узагальнену структуру здоров'язбережувальної компетентності майбутнього викладача професійного навчання, що містить характеристики та властивості студентів, спрямовані на збереження фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я.

У структурі здоров'язбережувальної компетентності майбутніх викладачів професійного навчання на основі аналізу літературних джерел та власного бачення виокремлено ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний компоненти, ступінь сформованості яких визначає сформованість здоров'язбережувальної компетентності майбутніх викладачів професійного навчання у процесі професійної підготовки.

Основні вимоги з боку суспільства до спеціалістів, тенденції їх використання, сфери застосування утворюють модель (еталон) фахівця, відповідно до якої відбувається підготовка у навчальних закладах. Основні вимоги до них відображаються в освітньо-кваліфікаційних характеристиках певного напрямку підготовки. Відображенням моделі майбутнього фахівця є освітньо-професійна програма, що містить не тільки перелік навчальних дисциплін, але й очікувані результати, а саме знання, вміння та навички.

Зміна освітньої парадигми з принципу адаптивності на принцип компетентності зумовила необхідність переходу до компетентнісної моделі підготовки викладачів професійного навчання.

Компетентнісна модель випускника є описом набору компетентностей, якими має володіти випускник ВНЗ, відображає ступінь його підготовленості до виконання професійних функцій.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, формування здоров'язбережувальної компетентності є одним із завдань підготовки викладачів професійного навчання, описаних в освітньо-кваліфікаційній характеристиці та освітньо-професійній програмі. Проте існує низка гострих проблем, вирішення яких дасть змогу структурувати ЗЗК у системі підготовки фахівців із вищою освітою, зробити їх формування систематичним, пов'язаним із різними циклами дисциплін, а саме: здоров'язбереження як складова частина підготовки викладача професійного навчання не виділена в окрему дисципліну, відсутня єдина програма формування здоров'язбережувальної компетентності фахівців. Питання здоров'язбереження розглядають факультативно або як спецкурси. Єдиною вимогою до їх формування є дотримання загальнодидактичних принципів: науковості, доступності, систематичності тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бусыгин А.Г. Десмозкологический подход к формированию здоровьесберегающей компетенции студентов – будущих учителей в учебном процессе вуза / А.Г. Бусыгин, В.И. Пентюхин // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. – 2010. – № 3(3). – Т. 12. – С. 584–590.
2. Дзятковская Е.Н. Здоровьесберегающие образовательные технологии: новые акценты / Е.Н. Дзятковская // Психология здоровья и личностного роста. – 2010. – № 1 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.health-musicpsy.ru/index.php?page=psychologiya_zdorovya&issue.
3. Федорченко Т.Є. Профілактика девіантної поведінки школярів в умовах соціокультурного середовища: соціально-педагогічний аспект : [монографія] / Т.Є. Федорченко. – Черкаси : Чабаненко Ю., 2010. – 488 с.
4. Оржеховська В.М. Здоров'язбережувальне навчання і виховання: проблеми, пошук / В.М. Оржеховська // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. – Психолого-педагогічні науки. – 2011. – № 4. – С. 29–31.
5. Самусь Т.В. Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ...канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т.В. Самусь. – Глухів, 2016. – 22 с.